

ХРАБРИЯТ АЗМУН НИВХСКА ПРИКАЗКА

chitanka.info

Смелият пред нищо не се спира. Смелият минава през огън и вода и става още по-силен. За смелия и храбрия хората дълго си спомнят. За смелия и храбрия бащата разправя приказки на своя син.

Това се случило отдавна. Нивхите още правели каменни върхове на стрелите и ловели риба с дървени куки.

По онова време върху самия бряг на Амур имало едно село. В него живеели нивхите — нито добре, нито зле. Дойде ли много риба, нивхите бивали весели, пеели песни, сити били до гуша. Дойде ли малко риба, лош ли е ловът, нивхите мълчели, пушели мъх и повече стягали поясите на коремите си.

Една пролет ето какво станало.

Седят веднъж момци и мъже на брега, гледат водата, пушат лулите и кърпят мрежите. И виждат, че по Амур нещо плава. Пет-шест, а може би и цели десет дървета. Навярно някъде гороломът е повалил дърветата, голямата вода ги е притиснала едно до друго и така ги е заплела, че и със сила не можеш ги раздели. Върху тези дървета се натрупала пръст. Трева поникнала отгоре им. Цял остров плава. Гледат нивхите — на този остров стърчи рендосана и заострена върлина. Червено парцалче, вързано за върлината, плющи във въздуха.

Старецът Плетун рекъл:

— Някой плава. Поставил е заострена върлина — защита от зло око. Значи моли за помощ.

И чули нивхите — долита плач на дете. Дете плаче, та се къса. Плетун рекъл:

— Дете плава. Навярно си няма нийде никого. Зли хора са избили неговите близки или черна смърт ги е отнесла. Майката не току-тъй ще захвърли детето си. На трева го е поставила — пратила го е да дири добри хора.

Плачът се чувал все по-силно.

— Може ли да не помогнеш на дете? — рекъл Плетун. — Трябва да помогнем!

Момците хвърлили въже с кука, закачили дърветата и ги изтеглили на брега. И що да видят — лежи дете: беличко, кръгличко; очичките черни — като звездички блестят; лицето широко — като пълна луна. В ръцете на детето — стрела и весло.

Погледнал Плетун и си помислил — детето ще стане богатир, щом от люлката е хванало стрела и весло; не ще се бои нито от враг,

ните от работа. И рекъл:

— Ще го взема за свой син. Ново име ще му дам. Нека се нарича Азмун.

Нивхите взели Азмун на ръце и го понесли към дома на Плетун. Но какво е това? Колкото повече вървели, толкова детето ставало по-тежко.

Рекли на стареца:

— Ей, Плетуне, синът ти расте в ръцете ни! Гледай!

— Как да не расте в родната земя и в родните ръце! — отвърнал Плетун. — Родната земя дава сила на човека.

Ясно било, че Плетун казал истината — родната земя дава сила. Додето стигнат до дома на стареца, Азмун порасъл; до прага го донесли момците, а пред прага той слязъл от ръцете им на земята, изправил се на краката си и се отместил настрана — сторил път на по-старите, че тогава влязъл.

„Е — помислил си Плетун, като гледал новия си син, — момчето ще върши добри дела: първо мисли за хората и сетне за себе си.“

А Азмун настанил осиновителя-баща на одъра, поклонил му се и рекъл:

— Поседни си, тате! Уморен си ти от дългия живот. Почини си!

Взел мрежа, взел весло. Излязъл на брега — лодката сама скочила във водата. А Азмун застанал в лодката и хвърлил веслото си на кормилото — веслото почнало да работи, загребало към средата на реката. Тръгнала лодката. Азмун хвърлил мрежата във водата. Изкарал я, — много риба хванал. Отишъл у дома си, дал рибата на жените. В селото през този ден всички яли риба. А Азмун рекъл на осиновителя-баща:

— Малко е рибата на това място, тате.

Плетун отвърнал:

— Не дойде риба. Амур не дава риба.

— Трябва да го помолим, тате. Как ще живеят нивхите без риба?

По онова време, за да получат риба от Амур, трябвало да го нахранят.

И тръгнали да хранят Амур. Облекли най-хубавите си дрехи от шарени тюлени, от черни кучешки кожи. Плават с лодките и хубави песни пеят. Излезли по средата на Амур.

Плетун взел каша и сушено лосово месо и хвърлил всичко в Амур:

— Простите хора те молят да им пратиш риба, прати много хубави риби, прати разни риби! Ето хвърляме ти сушено месо за кучета — друго нямаме. Гладуваме! Коремите ни хлътнаха. Помогни ни и ние няма да те забравим.

Хвърлил Азмун мрежата във водата — много риба изкарал. Нивхите се зарадвали, но Азмун се намръщил. „Един път — може да е само късмет“ — рекъл си той. Хвърлил мрежата втори път — извадил по-малко риба. Намръщил се. Хвърлил мрежата трети път — и извадил последната риба. Сетне, който от нивхите и да хвърлил мрежата — нищо не хващал. За четвърти път Азмун хвърлил мрежата си и я изкарал празна.

Посърнали нивхите. Запушили лулите. „Сега вече ще мрем!“ — рекли си те.

Азмун поръчал да сложат всичката риба в един килер и да дават по малко на хората.

Заплакал Плетун и рекъл на Азмун:

— Осинових те, мислех нов живот да ти дам. Няма риба — какво ще ядем? Всички ще измрем от глад. Иди си, сине мой! Друг е твоят път. Остави ни — остави нашето нещастие на нашия праг!

Замислил се Азмун. Запушил с бащината лула. Три облака дим изпушил. Дълго мислил. Сетне рекъл:

— Ще ида при морския стопанин Тайрнадз. В Амур няма риба, защото Стопанинът е забравил нивхите.

Плетун се изплашил: никой от нивхите не бил ходил при Морския стопанин. Това никога не е било. Може ли обикновен човек да се спусне на морското дъно при стареца Тайрнадз?

— Можеш ли да издържиш такъв път? — запитал бащата Азмун.

Тропнал Азмун с крак върху земята. От своята сила до пояс потънал. Ударил с юмрук скалата — тя се разпукала и от пукнатината бликнал извор. Присвил очи, погледнал далечната планина и си рекъл: „В подножието на планината седи катерица, между зъбите си държи орех и не може да го строши. Ще ѝ помогна!“ Взел лъка си, сложил стрелата, обтегнал лъка и пуснал стрелата. Стрелата литнала и ударила ореха, който катерицата държала между зъбите си, разчупила го на две, но катерицата не закачила.

— Ще издържа! — рекъл Азмун.

Пригответил се Азмун за път. В пазвата си сложил торбичка с амурска пръст, взел нож, лък и стрели, въже с кука, взел и костена пластинка, за да свири, ако по пътя му стане скучно.

Обещал на баща си скоро да прати вест за себе си. Поръчал да хранят всички с рибата, която наловил, додето се върне.

И поел.

Тръгнал към брега на морето. Стигнал до Малкото море. И гледа — от водата му се блещи нерпа-тюлен, издъхва от глад.

Азмун викнал на нерпата:

— Ей, съседе, много ли път има до Стопанина?

— Какъв стопанин ти трябва? — запитала нерпата.

— Тайрнадз, морският старец!

— Щом като е морски, търси го в морето — отвърнала нерпата.

Азмун продължил пътя си. Стигнал до Охотско море, както го наричали тогава. Ширнало се пред него морето — крайт му се не вижда. Чайки летят над него, баклани-птици крещят. Вълните се носят една след друга. Над морето тегне сиво небе, покрито с облаци.

Къде да търси Стопанина? Как да стигне при него? И нямало кого да запита Азмун. Викнал на чайките:

— Ей, съседки, добър ли е ловът? Простите хора умират от глад.

— Какъв ти лов! — отвърнали чайките. — Сам виждаш, едва махаме с криле. Риби отколе не сме виждали. Скоро ще се свърши с нас. Навярно Морският старец е заспал, забравил си е работата.

Азмун рекъл:

— Аз отивам при него. Ала не зная как да стигна.

Чайките се развикали:

— Далечно в морето има остров. От този остров излиза дим. Това не е остров, а покривът на Тайрнадзовия дом, димът излиза от комина. Ние не сме били там, бащите ни не са летели нататък — от прелетните чайки сме чували! Как да стигнеш там — не знаем! Запитай косатките.

— Добре — рекъл Азмун.

— Ако стигнеш при Стареца, спомни си за нас, Азмуне!

Излязъл Азмун на морския бряг. Дълго вървял. Уморил се. Седнал сред камъните върху пясъка, подпрял глава на ръцете си и се замислил. Мислил, мислил и заспал. Изведнъж чува през сън — някакви хора шумят на брега. Азмун лекичко отворил очи...

И видял — млади момци се надбягват на брега, дърпат си коланите, прескачат се, играят с криви саби. В туй време на брега излезли тюлени. Момците захванали да удрят тюлените със сабите си. Щом ударят — и тюленът се извърща на хълбок. „Ех — помислил си Азмун, — да имах такава сабя!“ Гледа Азмун — на брега стоят вежди лодки...

По едно време момците захванали да се борят. Хвърлили сабите на пясъка. Почнали да се бият — нищо не виждат наоколо, крещят и се карат. Тогава Азмун се изхитрил, хвърлил въжето с куката, закачил една сабя и я дръпнал към себе си. Докоснал я с пръст — хубава! Ще свърши работа.

Спрели момците борбата. Всички взели сабите си, а за един момък нямало сабя. Заплакал тогава момъкът и рекъл:

— Ой-я-ха! Сега Старецът ще ме нареди! Какво ще кажа на Стареца, как ще ида при него?

„Аха! — помислил си Азмун. — Момците се познават със Стареца. Навярно тези момци са от морското село.“

Лежал той, не мърдал.

Захванали момците да търсят сабята — няма я сабята! Оня, дето я изгубил, изтичал в гората да види дали не я е изгървал там. Другите блъснали лодките в морето и се качили. Само една лодка останала на брега.

Азмун изтичал след момците. Бутнал празната лодка в морето и се загледал накъде ще тръгнат. А момците заплавали в открито море. Азмун също скочил в лодката и заплавал в морето. Изведнъж гледа — какво е това? Напреде му — нито лодки, нито момци! Само косатки плуват в морето, порят вълните, изправили гръбните си перки като саби, а върху перките стърчат парчета тюленово месо.

По едно време лодката под Азмун се раздвижила. Азмун се хванал и се огледал — не бил в лодка, а върху гърба на една косатка! Досетил се момъкът, че на брега не лежали лодки, а кожи от косатки. Че на брега не играели момци със саби, а косатки. И че сабите не били саби, а гръбни перки на косатки. „Няма що — помислил си Азмун — все пак съм по-близо до Стареца!“

Дълго ли плавал така Азмун — не зная, не е разправял. Додето плавал, му пораснали мустаци.

И видял Азмун, в далечината лежи остров, като покрив на колиба. На островния връх — дупка, от дупката се вие димец. „Навярно там живее Старецът!“ — си рекъл Азмун. Тогава сложил стрела на лъка и пратил стрелата на баща си...

Косатките заплували към острова, хвърлили се на брега, преметнали се и се превърнали на момци, които държели в ръцете си тюленово месо.

А оная косатка, дето била под Азмун, завила назад в морето. Без сабята, ясно, тя не можела да влезе в къщи! Азмун паднал от косатката във водата — едва не потънал!

Момците видели, че Азмун се блъска в морето и се хвърлили към него. Азмун се измъкнал на брега, а момците го разглеждали и се мръщели. Казали му:

— Ей, кой си ти? Как си попаднал тук?

— А вие не ме ли познахте, че съм свой? — рекъл Азмун. — Останах назад от вас, додето дирих сабята си. Ето сабята ми!

— Това е вярно, сабята е твоя. Но защо не приличаш на нас?

Азмун отвърнал:

— Измених се от страх, задето загубих сабята си. И досега не мога да се опомня. Ще ида при Стареца да ми върне предишния вид.

— Старецът спи — рекли момците, — нали виждаш, димът едва излиза.

Момците отишли по домовете си. Оставили Азмун сам.

Азмун почнал да се изкачва по планината. Изкачил се до половината и гледа — стан. В този стан само девойки. Преградили пътя на Азмун и не го пускат:

— Старецът спи и заповяда да не му пречат.

Притискат се към Азмун, галят се:

— Не ходи при Тайрнадз! Остани при нас. Жена ще си вземеш, хубаво ще живееш.

А девойките — една от друга по-хубави! Очите ясни, лицето прекрасно, тялото гъвкаво, ръцете сръчни. Такива хубави девойки, че Азмун си помислил — не е зле наистина да си взема за жена някоя от тях.

Тогава амурската земя в торбичката се раздвижила в пазвата му. Спомнил си Азмун, че не е дошъл тук за невяста, но не можел да се

отскубне от девойките. Досетил се тогава — извадил от пазвата си мъниста и ги хвърлил на земята.

Девойките се втурнали да събират мънистата. И тогава Азмун видял, че тези девойки нямат крака, а перки. Те не били девойки, а тюлени!

Додето девойките събирали мънистата, Азмун стигнал до върха на планината. В дупката, която се намирала най-горе, той хвърлил въжето с куката. Закачил куката за гребена на планината и по това въже се спуснал долу. Спуснал се до дъното на морето и се озовал в дома на Морския старец.

Паднал на пода — едва не се утрепал. Огледал се: в къщата всичко както при нивхите — одъри, печки, стени, стълбове, само че всичко от рибени люспи. И зад прозореца няма небе, а вода.

Водата се плискала зад прозореца, зелени вълни се надигали зад него, в тези вълни се люлеели морски водорасли, като невиджани дървета. Край прозорците плували риби, но такива, каквито нито един нивх няма да сложи в устата си: зъбати и костеливи, само гледат кого да глътнат...

На одъра лежал Старецът, спял. Белите му коси — разпилени по възглавницата. В устата му стърчала лула, почти съвсем угаснала, от нея едвам излизал димец и се носел към комина. Тайрнадз хъркал, нищо не чувал. Азмун го докоснал с ръка — не, не се буди Старецът и туйто.

Разсърдил се Азмун: какво е това — близките му умират от глад, а Тайрнадз си забравил работата, спи! В яда си убол Тайрнадз със своя нож. Оня се раздвижил, запъшкар. Завъртял глава, цял се намръщил, попъшкар-попъшкар, че като кихнал... Събудил се и облещил очи...

Азмун извадил от пазвата си костената пластинка, стиснал я със зъби и взел да я дърпа за езичето. Забучала, забръмчала, засвирила пластинката: ту като птица чуруликала, ту като ручей бълбукала, ту като пчела жужела.

Тайрнадз никога не бил чувал такова нещо. Какво е това? Раздвижил се, повдигнал се, потъркал очите си, седнал и подвил крака под себе си. Той бил голям като подводна скала: лицето му добро, мустаците като на сом висят. По кожата му блестят люспи във всичките цветове на дъгата. Дрехата му ушита от морски водорасли... Видял той, че насреща му стои малко момче, в устата си държи нещо,

но така хубаво свири, че сърцето на Тайрнадз се разиграло. Сънят мигом литнал от очите му. Той обърнал към Азмун доброто си лице, присвил очи и запитал:

— Ти на кой народ си син?

— Аз съм Азмун, син на нивхския народ.

— Защо си дошъл толкова отдалече при нас?

Азмун разказал каква грижа е налегнала нивхите и се поклонил:

— Бащице, помогни на нивхите! Прати им риба! Бащице, нивхите умират от глад! Те ме проводиха да те моля за помощ.

Засрашил се Тайрнадз. Изчервил се и рекъл:

— Лошо стана. Легнах само да си почина, а съм заспал! Благодаря ти, че ме събуди!

Тайрнадз пъхнал ръката си под одъра и Азмун видял там една голяма каца; в тази каца плували есетри, сибирски съомги, лакерди и пъстърви — несметен брой риби!

До кацата имало кожа. Старецът я взел и напълнил четвъртината от кожата с риба. Отворил вратата, хвърлил рибата в морето и рекъл:

— Плувайте при нивхите! Бързо плувайте!

— Бащице — рекъл Азмун, — не жали рибата за нивхите!

Тайрнадз се намръщил.

Тогава Азмун се изплашил. „Сега вече пропаднах! — помислил си той. — Разсърдих Стареца. Лошо ще стане!“

Ала той си спомнил за баща си и за земляците си, застанал мирно и погледнал Тайрнадз право в очите.

Оня се усмихнал:

— Ако някой друг се бъркаше в работата ми, нямаше да му простя, но на тебе прощавам: виждам, че не мислиш за себе си, а за другите. Да бъде, както искаш!

Хвърлил тогава Тайрнадз в морето още половин кожа всякаква риба:

— Към Амур плувайте, плувайте!

Поклонил му се Азмун:

— Бащице! Аз съм беден — няма с какво да ти се отплатя за доброто. Вземи този подарък.

Той дал на Тайрнадз пластинката си и му показал как да свири с нея.

А пък старият отдавна го сърбели ръцете, искало му се да я вземе, не можел да снесе очите си от нея! Страшно му се харесала играчката.

Зарадвал се Тайрнадз, турил пластинката в устата си, стиснал я със зъби и захванал да я дърпа за езичето...

Забучала, забръмчала пластинката: ту като морски вятър, ту като шум на дървета, ту като птичка призори, ту като лалугер писукала. Свирил Тайрнадз. Съвсем се развеселил. Тръгнал из къщата и захванал да подскача. Къщата се залюляла, вълните зад прозореца побеснели, морските водорасли се късали — в морето се извила буря.

Азмун видял, че на Тайрнадз сега не му е до него. Приближил се до комина, хванал се за въжето си и започнал да се катери нагоре. Изподраскал до кръв целите си ръце, защото докато гостувал при Стареца, въжето обрасло с морски водорасли.

Измъкнал се и се огледал.

Девойките-тюлени все още търсели мънистата, карали се, делели ги — и домовете си забравили, вратите на тези домове обрасли с мъх.

Азмун погледнал долното село — то стояло празно, а далеко в морето се виждали перките на косатките: косатките гонели рибата към Амур.

Как да стигне сега у дома си?

Видял Азмун, че се е надвесила дъга. С единия си край се опирала на острова, а с другия — на Голямата земя.

А в морето вълните бушуват — Тайрнадз свири и играе у дома си. Сърдитите вълни се носят по морето.

Покачил се Азмун на дъгата. Едвам се покатерил. Целият се боядисал: лицето му зелено, ръцете — жълти, коремът — червен, краката — гълъбови. Покачил се как да е и по дъгата се втурнал към Голямата земя. Тичал, пропадал, едва не паднал. Погледнал надолу и що да види — морето почерняло от риба. Нивхите ще имат риба.

Свършила се дъгата.

Скочил Азмун на земята. Гледа — на морския бряг, край лодката, седи онова момче-косатка, на което отмъкнал сабята. Азмун го познал и му върнал сабята. Момъкът я грабнал начаса.

— Благодаря ти — рекъл той. — Мислех, че догде съм жив, не ще видя дома си... Няма да ти забравя добрината: все към Амур ще

гоня рибата. Не изпитвам злоба към тебе; сега зная — ти си се потрудил не за себе си, а за хората.

Преметнал се, превърнал се на косатка, сабята си — гръбната перка — дигнал нагоре и заплувал в морето.

Тръгнал Азмун към Амур и излязъл при Голямото море. Срещнал чайките и бакланите.

Те викнали на момъка:

— Ей, съседе! Беше ли при Стареца?

— Бях! — отговорил Азмун. — Вие мене не гледайте — гледайте морето!

А в морето вървяла такава риба, че водата се пенела. Втурнали се чайките, почнали да ловят риба, захванали пред очите му да тлъстят.

А Азмун отишъл по-нататък. Приближил се към Амур. Гледа — нерпата вече издъхва. Тя запитала момъка:

— Беше ли при Стареца?

— Бях! — рекъл Азмун. — Ти мене не гледай, а гледай водата.

А рибата вървяла нагоре по лимана и водата се пенела от нея. Хвърлила се нерпата да лови риба. Захванала да яде риба и да тлъстее.

Отишъл Азмун по-нататък.

Приближил се към родното село. Нивхите седели на брега ни живи, ни умрели, изпушили всичкия мъх, изяли всичката риба.

Излязъл Плетун на къщния праг, посрещнал сина си и го целунал по двете страни.

— Беше ли, синко, при Стареца? — запитал той.

— Ти мене не гледай, тате, Амур гледай! отвърнал Азмун.

А в Амур водата кипяла — толкова много риба пристигнала.

Азмун рекъл:

— Ще стигне ли рибата, бащице?

— Ще стигне!

И заживели нивхите хубаво. През пролетта и есента рибата пристигала.

Оттогава много хора били забравени... Но Азмун помнят и до ден-днешен.

Щом морето се разиграе и вълните почнат да се плискат, в свистенето на морския вятър се чува ту вик на птица, ту писукане на лалугер, ту шум на дървета... Морският старец, за да не заспи, свири на пластинката, весели се в подводния си дом...

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.